

Vjera i zajedničko dobro

Osobno življena vjera nužno traži promicanje *zajedničkog dobra*

Josip JELENIĆ

Sažetak

Vjera je dar Božji koji se živi osobno u zajednici. Vjernik je određeni čovjek koji živi u određenom društvu i, prema tome, osobno dobro je nužno vezano uz zajedničko ili opće dobro cijele zajednice. Čovjek je, dakle, društveno biće kojemu je društvo nužno okruženje njegova ostvarivanja. Članak upozoruje na uzajamnu upućenost pojedinca i zajednice kao i njihovo uzajamno ostvarivanje – djelotvornim zauzimanjem za pojedinačno i zajedničko dobro – u svjetlu Evanđelja. Potonje poziva čovjeka–vjernika na život, za osobno i opće dobro, čiji je kriterij sâm Isus Krist. Vjernikov je životni odgovor u nastojanju oko kreposnoga života koji se u suživotu s drugima ostvaruje u solidarnosti, su–odgovornosti, supsidijarnosti i slobodnom odlučivanju za dobro. Riječ je, dakle, ne o trenutnoj odluci, nego o nastojanju – odgajanju i samo–odgajanju – koje traje cijeli život.

Uvod

Nutarnja dinamika vjere u Boga upućuje na njezinu dvostruku oznaku: osobnu i zajedničku. Istina je da je vjera osobni dar, ali je isto tako istina da se ona ne može živjeti u sebičnosti, izdvojenosti od drugih ljudi (od društva), u mržnji prema drugima jer »ne možeš ljubiti Boga i mrziti brata«. Iz toga slijedi da osobno dobro čovjeka treba promatrati u njegovu odnosu prema dobru svih i svakoga, zajedničkom dobru. Vjera izričito povezuje osobno dobro s općim dobrom cijeloga društva. Crkva, koja naviješta i tumači Radosnu vijest, Isusa Krista, uči vjernike da svoju obvezu zauzimanja i izgradnje općega dobra u društvu ispunjavaju živeći prema načelima solidarnosti, suodgovornosti i supsidijarnosti. Bez iskreno življene vjere nema niti iskrenog zauzimanja za zajedničko dobro.

Čovjek u društvu kao svojem prirodnom okruženju

Ostvarivanje čovjeka događa se u zajednici, u društvu, tj. u međuodnosima koji su, ustvari, vidljivi način materijaliziranja čovjekove trodimenzionalnosti: razumne, društvene i religiozne. Riječ je, dakle, o društvu ne glede »praznog prostora« nego kao ukupnosti ili cjelini »smislenih struktura i odgovarajućih obrazaca ponašanja koji određuju (pojedinačni) život u društvenom međuživ-

ljenju».¹ Prema tome, i društvene strukture i obrasci ponašanja postaju tako nužni uvjeti i pratioci čovjekova života i djelovanja. Drugim riječima, nisu nešto što je prepušteno njegovu slobodnom izboru ili, još više, njegovoj samovolji, nego je sastavni dio njegove ljudske stvarnosti.

Crkva, u svom učenju, podupire takvo razmišljanje. Nikada ne dovodi u pitanje stvarnost i ulogu društva kao odraz jedne od čovjekovih određujućih sastavnica (društveno biće!) i kao prirodno okruženje njegova ostvarivanja kao osobe.² No, valja ipak dodati, kako crkveno učenje uvijek shvaća društvo *u službi osobe*, njezina ostvarenja i dobra. To znači da društvo nije svrha samom sebi nego je u službi čovjeka.³ Tako se ističe, zapravo, *uzajamni utjecaj* te dvije stvarnosti – osobe i društva – gdje je prva razlog i svrha postojanja druge, a ova je opet prvoj potreban uvjet postojanja i razvijanja.

Kada je riječ o čovjeku – kršćaninu ili vjerniku, Crkva posebno ističe njegovu kršćansko poslanje, brigu i odgovornost za, što je moguće, ljudskiju izgradnju društva (usp. GS 3, 26), »budući da društveni uvjeti imaju određeni utjecaj na pozitivni ili negativni razvoj ljudske osobe«. ⁴ Tako se, zapravo, zahtijeva da se potpuno poštuje religiozna sastavnica ljudskog bića kako bi se mogla ostvariti i njegova društvenost u duhu kršćanske poruke. No, upravo iz te *čovjekove kršćanske dimenzije* proizlazi, istodobno, i njegova *obveza veće brige i zauzetosti* za izgradnju društva i to po mjeri kršćanske Poruke.⁵

Mislim da dotičemo samu srž rasprave – vjera i opće dobro – koja se očituje u činjenici povezanosti društvenih uvjeta i sposobnosti pojedinaca da odgovorno djeluju i njihove odluke u vjere za evanđeosku poruku. Ako je ta veza nešto nutarnje, nešto življeno (nešto bitno za čovjeka i društvo), tada život prema Evanđelju izravno obuhvaća i »zadaću *promjene uvjeta u društvu* koji u temelju skrivaju ili onemogućuju osobnu slobodu i sposobnost da ljudi budu subjekti vlastitog djelovanja«. ⁶ Zadaća mijenjanja uvjeta u društvu za dobro osobe i društva, zapravo, je zauzimanje za izgradnju općega ili zajedničkog dobra cijele zajednice.

1 Usp. Wolfgang BEINERT i Francis SCHUSSLER FIORENZA, *Handbook of Catholic Theology* (uredili), New York: Crossroad 1995., str. 660. (Djelo će dalje biti navođeno kao HCT.)

2 Usp. *Lumen gentium* (LG) 36; iz govora Pija XII. novim kardinalima »O funkciji Crkve u ponovnoj izgradnji ljudskog društva« (20. veljače 1946.), br. 23; o svrhama građanskoga društva u *Rerum novarum* (RN) 41; itd.

3 Usp. RN 39, 41; *Radio poruka Pija XII., 1. lipnja 1946.*, prigodom pedesete obljetnice RN, br. 15; GS 67–72.

4 Usp. HCT, str. 660; također *Gaudium et spes* (GS) 25; *Quanta cura* (QC) 4; RN 22b.

5 Usp. *Octogesima adveniens* (OA) 24–25; *Božićna radio poruka 1941.*, Pijo XII., 5; *Immortale Dei* (ID) 45–50; *Quadragesimo anno* (QA) 136, 138, 144; *Božićna radio poruka 1955.*, 18; Ivan Pavao II., *Poruka UN*, 1980., 7e.

6 Usp. HCT, str. 661.

Uloga društva u svjetlu Evanđelja

Činjenica je da Isus Krist nije odbacio niti židovsko niti rimsko društvo u kojemu je živio. On, dakle, ne razara postojeću društvenu stvarnost već je, prije svega, nastoji podložiti i oblikovati prema načelima »spasiteljske volje Božje«. ⁷ Tako *volja Božja*, obznanjena u Isusu Kristu, Riječi Očevoj, izravno postaje kriterij stvaranja i djelovanja u društvenoj zajednici, a neizravno *obavezan put* njezinih članova do istinskog zajedništva i sreće. Prema tome logično je da i društvene strukture koje su nastale u novozavjetnim kršćanskim zajednicama moraju biti u službi spasijske poruke. Takav stav nipošto ne znači isključivost kršćana u odnosu prema drugim članovima društva. Treba, naime, razlikovati, društvo kao cjelinu i njegove članove. Kršćani su pozvani na potpuno poštovanje ne-kršćana kao i na brigu i zauzetost za njihovo spasenje (usp. 1 Pt 2,12.17).

Upravo ta zapovijed, sadržana u kršćanskoj poruci, brinuti se i zauzimati za spasenje svih članova društva nalazi svoje ispunjenje u zauzimanju kršćana, kao građana, za opće dobro svih članova u društvu, za zajedničko dobro cijele društvene zajednice. Kršćanin kao čovjek i građanin odgovoran je za ljudsku izgradnju društva. Njegov uzor i pomoć u toj zadaći jest sâm Isus Krist koga Crkva naviješta i propovijeda. To i takvo kršćaninovo zauzimanje za opće dobro ne smije biti shvaćeno izvan prostora i vremena, već određeno djelovanje u stvarno postojećim društvenim institucijama, strukturama i procesima. ⁸ Ovi potonji su upravo ono što kršćanin, snagom vjere u Isusa Krista, treba i mora mijenjati na dobro svih članova društva.

Prema rečenome, društvo je, po volji Božjoj, naravni okvir u kojemu se čovjek ostvaruje kao osoba, kao vjernik vođen i potpomognut vjerom u Isusa Krista kao Spasitelja i Otkupitelja svih ljudi. Društvene strukture i institucije potrebna su sredstva toga ostvarivanja i to ne samo glede prolaznoga dobra, nego i u smislu vječnoga dobra. ⁹ Dakako da iste društvene strukture i društvene institucije, a onda i zakoni u društvu, moraju biti pravedni, shvaćeni i poštivani od svih jer će samo tako služiti svojoj svrsi: ostvarenje osobne i zajedničke dobrobiti.

Vjera u Isusa Krista kao ishodište osobnoga za zajedničko

Što je vjera? ¹⁰ U teološkom smislu to je »temeljni, osobni izbor u kojemu čovjek, s milošću i pouzdanjem u Božju učinkovitu snagu u Isusu Kristu, odgovara, u suglasju s Crkvom, svojom vjerom u spasijske događaje Objave«. ¹¹

7 Usp. *Isto*, str. 662.

8 Većina socijalnih enciklika, uz nutarnju kršćaninovu promjenu, ističe upravo zauzimanje za promjenu društvenih struktura i institucija (usp. QA 79–96; GS 29de). Osobito se u tome ističu socijalne enciklike Ivana Pavla II.: *Solicitudo rei socialis* (SRS), *Centesimus annus* (CA).

9 Usp. *Summi pontificatus* (SP) 22, 31; GS 32b–42b.

10 U odgovoru na to pitanje nije mi nakana ulaziti u iscrpna tumačenja, nego se samo ograničiti na ono što je potrebno znati o vjeri u okviru zadane teme.

11 Usp. HCT, str. 249.

Riječ je, dakle, o potpunom pristanku utemeljenom na nutarnjoj sigurnosti. Takav čin temeljnog izbora ili vjere može učiniti jedino ljudsko biće, odnosno samo razuman i slobodan čovjek, osoba koja svojim slobodnim »da« svjesno i slobodno preuzima odgovornost za sebe i dobro bližnjega.

Ne niječući ili umanjujući razumijevanje vjere kao isključivo osobni čin ili izbor, zanimljivo je istaknuti i njezinu komunitarnu ili društvenu dimenziju. Tako, primjerice, već u Starom zavjetu vjera je »upotrijebljena« za opće dobro cijeloga naroda.¹² Proroci i suci slušaju i primaju Jahvine poruke koje se, iako upućene pojedincima, izričito odnose sadržajem na cijeli narod, za dobro svih u zajednici. Dakako da su Jahvine poruke primane u vjeri koja daje temeljnu sigurnost u poslušnosti (usp. Post 22,1sl.), pouzdanju (Post 15,6; Jer 39,18), vjernosti (Iz 26,2sl.) i nadi (Jer 8,15). Tako je *osobna vjera u Boga* nužni uvjet i ishodište zauzimanja za opće ili zajedničko dobro.

U Novom zavjetu vjera je još više osobna u smislu da je nužno i izravno vezana za osobu Isusa Krista čiji zemaljski život, muka, smrt i uskrsnuće (a time i vječni život) stavljaju čovjeka pred izbor, usmjerujući ga u njegovu osobnom i komunitarnom životu. Ta vjera je obilježena i prožeta posvemašnjim povjerenjem (usp. Mk 11,24) pouzdanjem (Mk 9,24), poslušnošću (Rim 10,16; 2 Kor 9,13) i znanjem (Iv 1,18; 6,69; 14,19). Nakon uskrsnuća vjera je oblikovana kao priznanje Isusa kao Božjeg Krista, Pomazanika, Spasitelja (usp. Rim 10,9sl; 1 Kor 15,2–5; Ef 1,3–13) po kojemu ljudi ulaze u posve novi odnos s Bogom. Taj odnos je opisan kao *ново створење у Крсту* (usp. 2 Kor 5,17; Gal 2,20; 6,15), kao *судjelovanje* u Njegovoj sudbini (Rim 6,4–11) kao nove neiscrpive mogućnosti *spoznaje* (Iv 1,18; 14,9) i kao *mudrost odozgo* (1 Kor 2,10; 3,1).¹³

Očito je, iz rečenoga, da je Isus Krist, Sin Božji, Bog, alfa i omega čovjekove vjere. Isusov život, propovijedanje i naučavanje *isključivi* su *kriteriji* vjerničkoga života i djelovanja. Vjera, prije svega, donosi opravdanje, tj. oslobođenje od grijeha (usp. Rim 1,17; 3,21–31; 4,13; Gal 3,15–18). Riječ je, dakle, o nutarnjem oslobođenju od sebičnosti, zlobe, zavisti, pohlepe. Samo takav čovjek, oslobođen tih nutarnjih spona, sposoban je za plodan osobni i komunitarni život. Oslobođenje od grijeha u Isusu Kristu, temelj je nove stvarnosti, osobne i zajedničke, koju, prije svih drugih, vjernici moraju živjeti i tako biti »sol zemlje« i »svjetlo svijeta« (usp. Mt 5, 13). Tako se čovjek vjernik, kao »ново створење у Исусу Крсту«, ne može ni zamisliti bez imperativne zauzetosti i brige za zajedničko dobro, za dobro ljudi s kojima živi, jer to pripada njegovoj biti kao vjernika.¹⁴

12 Usp. Post 12,22: Abraham postaje »otac u vjeri« (otac cijeloga naroda); Iz 3,16sl: Mojsije poslušan Bogu postaje osloboditelj naroda; Heb 11,23–31; Proroci, uzdajući se u Boga, postaju tješitelji naroda: Iz 40,27–31; Pnz 26,5–9; Još 24,2–13.

13 Usp. HCT, str. 249–250.

14 Vjernici, okupljeni u Crkvu, dužni su zauzimati se za opće dobro cijeloga društva (usp. GS 43, 60a, 65c, 67a, 71, 73, 75, 78a, 82c, 84bc; SRS 38e; Zbor za katolički odgoj: Društveni nauk Crkve u svećeničkom obrazovanju, 37).

Izloženi odnos između vjere i čovjeka uključuje i ispravno poimanje i vrednovanje čovjeka kao »slike Božje«. ¹⁵ Čovjek je stvoren »na sliku i priliku Božju«, a to znači: prvo, da mu je Bog jedino i isključivo mjerilo njegova dostojanstva i vrijednosti i, drugo, da ne smije sebe proglašavati Bogom ili se posve podcjenjivati, tj. ne stvarati sebi idole niti u pozitivnom niti u negativnom smislu. ¹⁶ Odbacivanjem tih dviju krajnosti čovjek se osposobljuje za otvorenost prema svakom *drugom* čovjeku i njegovoj ili njezinoj slici ljudske osobe. Tako čovjek – slika Božja ujedinijuje u sebi osobnu i društvenu dimenziju a time i usmjerenje na istodobno postizanje osobnog i općeg dobra. Trinitarna dimenzija Boga (jedan Bog a tri osobe, Trojstvo!) pretače se u čovjeka i određuje se kao njegova imperativna usmjerenost na druge (ne gubeći pri tome svoju osobnu dimenziju), na zajednicu, na brigu za osobno i zajedničko dobro. ¹⁷

Zajedničko ili opće dobro u svjetlu Evanđelja odnosno društvenoga nauka Katoličke crkve

Nakon razmišljanja o čovjeku, kao osobi i subjektu djelovanja (za osobno i zajedničko dobro), o društvu kao prirodnom i nužnom okruženju čovjekova življenja i rada, i vjeri, kao osobnom i slobodnom izboru činiti dobro sebi i drugima, treba se usmjeriti na promišljanje općega ili zajedničkoga dobra. Naziv *opće dobro* ili *ljudsko dobro* ili *zajedničko dobro* označuje »svrhu svakog prirodnog ljudskog društva«. ¹⁸ Riječ je o »zajedničkoj vrednoti« koju ljudi mogu postići samo svojom udruženom ili zajedničkom djelatnošću na gospodarskom, političkom, kulturalnom i socijalnom području.

Što je, zapravo, opće dobro? Što ga čini? Kako ga odrediti? Toma Akvinski govori o *perfectior multitudinis societas*, o *perfecta communitatis*, u kojima se

15 Teološka antropologija (riječ je o sustavnom promišljanju) trenutno je suočena s mnogobrojnim slikama ljudske osobe: superman, svemoćan, koji mijenja sebe i druge, sam sebi postaje dostatan, 'spasitelj' svijeta, i dr. Ta je pojava jednako prisutna i u demokratskim i u totalitarnim sustavima. Više o tome u Walter BRUEGGEMANN, *In Man We Trust: The Neglected Side of Biblical Faith*, Richmond, Va.: John Knox 1972.; Jaroslav KREJCI, *The Human Predicament: Its Changing Image: A Study in Comparative Religion and History*, New York: St. Martin's 1993; Marianne H. MICKS, *Our Search for Identity: Humanity in the Image of God*, Philadelphia: Fortress 1982.

16 »Ako se čovjeka ne shvati stvorenoga na 'sliku i priliku Božju', postoji opasnost da sebi stvara slike u ljudskom obličju gdje se isti čovjek ili proglašava bogom ili se poništava kao osoba (svodeći se na stvari i predmete!). Njegova vrijednost biva svedena na isključivost, sebičnost, zatvorenost za druge i njihove potrebe.« Isključiva zauzetost za 'moje' – 'ja' čini ga slijepim za drugoga i njegove potrebe. Osobno dobro shvaćeno je kao isključivo na štetu općeg dobra (usp. HCT, str. 355, 356).

17 Usp. HCT, str. 355; Compagnoni, F., Piana, G., Privitera, S. (a cura di), *Nuovo Dizionario di Teologia morale* (NDTM), Cinisello Balsamo (Milano): Edizioni paoline 1990., str. 938; B. HÄRING, *Kristov zakon 3*, Zagreb: Kršćanska sadašnjost 1986., str. 157sl.; »Dignita dell'uomo« u M. TOSO, uredio, *Frontiere della nuova evangelizzazione. La 'Centesimus annus'*, Torino: ELLE DI CI 1991., str. 128sl.

18 Usp. »Bene comune« u *Dizionario delle idee*, Firenze: G.C. Sansoni Editore 1977., str. 105. (Djelo će odsad biti navodeno kao DI.)

nalaze *omnia necessaria vitae*, tj. naravne potrebe građanskoga društva.¹⁹ Enciklika *Mater et Magistra* određuje opće dobro kao »sveukupnost onih pretpostavki koje ljudima omogućavaju ili olakšavaju cjelovit razvoj njihovih vrijednosti« (MM 65). Riječ je o sveukupnim materijalnim i duhovnim dobrima društvene zajednice koja ovise o zalaganju svakog pojedinog člana.²⁰ Veličina i sadržaj općega dobra »mogu se mijenjati s uvjetima mjesta i vremena prema zahtjevima čovjekovog dostojanstva i prava i prema ponuđenim mogućnostima...«²¹ Ipak, činjenica sadržajne i količinske promjenjivosti općega dobra ne dokida temeljni zahtjev da ono mora biti mjereno prema »zahtjevima cjelokupnog usavršavanja čovjeka«, tj. istodobno vremensko materijalno usavršavanje i otvorenost prema vječnosti. Tako shvaćeno opće dobro ostvaruje se *u određenom društvenom poretku*.²²

Sve društvene institucije, a ponajprije država, moraju se brinuti za zajedničko dobro društva i promicati ga. Ona mora osiguravati »uvjete poretka, mirnog suživota, gospodarskog napretka, javnog morala, kulture, u kojima građani, uz pomoć društva, mogu osobno djelovati i uzajamno surađivati kako bi polučili dobro svakoga s dobrobiti za sve.«²³ Dosljedno tome, država mora stvoriti pravni poredak u odnosu prema općem dobru »koje bi (...) reguliralo odnose među građanima, kao i između pojedinca i društva, na temelju sigurnih zakona, jednakih za sve i prilagođenih društveno–kulturalnih uvjeta naroda.«²⁴

Jednako, kao i država, i ekonomske institucije, u kojima se obavljaju gospodarske djelatnosti, moraju dati svoj doprinos zajedničkom dobru društva. One se nikako ne smiju voditi usko individualističkim vidicima, nego vizijom zajedničkoga života i međuosobnih i međugrađanskih odnosa »koji su za vjernika slika i odsjev svrhunaravne stvarnosti mističnog Tijela Kristova.«²⁵ Društveni nauk Crkve, koji nije ništa drugo nego u vjeri življeno Evanđelje u stvarnom životu, izričito zahtijeva da ekonomske strukture budu u službi čovjeka (njemu

19 Usp. *Sum. theol.*, I–II, q. 90, a. 2.

20 O odnosu između općega dobra i pojedinačnog dobra, između materijalnog i duhovnog dobra, te između vremenitog i vječnog dobra vidi u DI, str. 106, 107.

21 Usp. Raimondo SPIAZZI, *Codice sociale della Chiesa*, Bologna: ESD 1990., str. 77. (Djelo će odsad biti navodeno kao CSC.)

22 *Isto*, str. 77. Više o općem dobru i načelu općega dobra vidi u: *Sapientiae Christiane* (SC) 2; *Mit brennender Sorge* 8; *Divini Redemptoris* (DR) 29; *Božićna radio poruka 1942.*, br. 7, 9; *Mater et Magistra* (MM) 51, 133; *Pacem in terris* (PT) 19, 32–35; SRS 10, 22, 23, 36; Govor veleposlasticima (14. siječnja 1980.) br. 4; GS 26, 74.

23 Usp. CSC, str. 135. Više o brizi za opće dobro kao svrsi i funkciji države vidi u: *Diuturnum illud* 9; RN 28; *Divini illius Magistri*, 13; *Summi Pontificatus*, 22; MM 39–43, 83–86; PT 22–31; GS 26, 54; *Gravissimum educationis* (GE) 3; *Dignitatis humanae* (DH) 6; CA.

24 Usp. CSC, str. 136. Više o zadaći stvaranja pravnog poretka u odnosu prema općem dobru u: ID 7; *Božićna radio poruka 1942.*, 11–14, 27; PT 4, 13, 34, 36, 41, 42; GS 74, 75.

25 *Isto*, str. 196.

podložene, a nikako nadređene!), tj. moraju biti »u skladu s temeljnim načelima moralnog zakona (...) ostvarujući što je moguće veće opće blagostanje«. ²⁶

Življena vjera temelj je kreposnog života usmjerenog prema dobru svih

Istini za volju treba uvijek imati na umu kako su sve institucije u društvu sastavljene od ljudi, od pojedinaca i zato one mogu biti djelotvorne u zauzimanju i promicanju općega dobra samo u mjeri u kojoj svaki njezin član sudjeluje u toj zajedničkoj zadaći. Za vjernika polazište sudjelovanja u izgradnji općega dobra njegovog je vjera. Koliko i kako živi svoju vjeru, toliko će se i tako zauzimati za opće dobro. Drugim riječima, što je kreposniji to će biti djelotvorniji na opće dobro svih u društvu.

Što je krepost ili vrlina? Što znači biti krepostan? Ne ulazeći u korijensko i povijesno tumačenje riječi *krepost*, ističem samo ono što je za nas bitno. ²⁷ Dok za Grke *arete* označuje *ispravnu usmjerenost osobe* ili ispravno usmjerenost osoba, u latinskom jeziku to je *virtus*: trajna sklonost činiti dobro (*habitus*). ²⁸ Riječ je, dakle, o *trajnom stanju ili navici*, a nikako o trenutnom zanosu ili poletu. To je trajni napor postizanja vlastitog savršenstva koje se postiže u suživotu s drugima, zalaganjem za sebe i za druge. Taj »trajni napor«, koji za vjernika ima svoje ishodište i snagu u osobnoj vjeri u Boga, traži ponovno promišljanje odgoja i obrazovanja čovjeka pojedinca, ali i naroda: za život u miru i radosti, za život zajedničkoga življenja u različitosti. Tako je kreposna ona osoba koja se »oslobađa u dobru«, koja »oslobađa snagu (...) kako bi se očitovala u istini, udovoljila zahtjevima odnosa s drugima« i »kako bi razvijala zrelost u relacijama«. ²⁹ Tako, dakle, krepost, koja je uvijek vezana za osobu (osoba je kreposna! čovjek je krepostan!), nužno, po svojim učincima, usmjeruje čovjeka prema bližnjemu, prema drugima, prema zajednici. Drugim riječima, ostvarenje osobnog dobra i sreće uzajamno je vezano za ostvarenje općega dobra svih. To je zadaća svakog čovjeka, posebice vjernika, i stoga »tko se izmiče toj ljudskoj zadaći, ne ostvaruje se, izdaje vlastito poslanje, škodi zajednici i izigrava Božji plan«. ³⁰

26 *Isto*, str. 196, 197. Više o podređenosti ekonomskih struktura ljudskoj osobi u: QA 53–59, 87a–89, 90–109, 116–118, 131–136; DR 12; RP za Dušove 1941, br. 9–10; MM 20–21, 25–27, 60–70; *Populorum progressio* (PP) 20–21, 25–26; LE 5–6, 10, 12, 14–15; GS 65, 70; CA 25, 26.

27 Više o kreposti vidi u: AA. VV., »Virtue and Moral Goodness« in *The Monist* 54 (1970) 1; B. HAUERWAS *Vision and Virtue*, South Bend 1974., i dr.

28 O. Bauerfeind, primjerice, u slavenskim jezicima nalazi šest značenja za *krepost*: *izvršna vrlina* ili *radnja*, *hrabrost*, *vojnička vrijednost*, *zasluga*, *počasni naziv*, *čin* kojim Bog dopušta spoznati ga, *slava* i *radost*, *dobro kojemu se teži*. (Prema NDTM, str. 1450.)

29 Usp. NDTM, str. 1453.

30 *Isto*, NDTM, str. 1454.

Krepost je, u protumačenom smislu, vrednota ukoliko se vrednota shvaća kao »dobro u sebi i zato poželjno«. ³¹ Tako nije moguće proglasiti krepošću ono što u sebi nije dobro, ili što je ugodno (jer ugodno nije uvijek i dobro u moralnom smislu!). Nitko ne može isključivu brigu za sebe (sebičnost, individualizam!) proglasiti krepošću, kao ni brigu za materijalna dobra bitnom zadaćom čovjekova života (prvo *imati* pa onda *biti!*). Krepost, naime, po svojoj biti teži i ostvaruje se samo u dobru, a nikada u zlu. Krepostan čovjek *slobodno* izabire dobro koje tako postaje kriterij njegova života i djelovanja, pokretačka snaga koja ga sili na poštenje, velikodušnost, radinost, skromnost, iskrenu brigu za druge tj. za dobro svakog čovjeka, zajednice.

Napredovanje u kreposti i kreposno djelovanje *životni* je *proces*, tj. trajno nastojanje koje traži i odricanje i žrtvu, odgajanje i samo–odgajanje. ³² Upravo je zbog toga vjera, tj., život u vjeri i po vjeri, bitni čimbenik u svemu tome. Bez vjere u Božji spasiteljski plan u Isusu Kristu nije moguće živjeti krepostan život (u protumačenom smislu). To je tim više istinito što se čovjek ne rađa krepostan, niti je društvo samo po sebi savršeno. To se događa u određenom, nesavršenom i manjkavom društvu s, više ili manje, ograničenim mogućnostima. Crkva – navješćujući Evanđelje – poziva vjernike da baš u toj i takvoj društvenoj zajednici žive svoju vjeru u Isusa Krista, na dobro svih.

Izgradnja općeg dobra prema načelima solidarnosti i supsidijarnosti

Vjerničko zauzimanje (ili kreposno djelovanje) za izgradnju i promicanje zajedničkoga dobra u društvu nužno se ostvaruje prema određenim načelima. Riječ je o načelima društvenoga života: načelu slobode, zauzetog sudjelovanja, solidarnosti i supsidijarnosti koja svoje opravdanje nalazi u činjenici da vjernici, tj. kreposne osobe, *nisu* izolirana bića, nego »rastu i djeluju utjelovljeni u stvarnost, preuzimaju odgovornost za nju u vjernosti Bogu i vlastitij uvjetovanosti«. ³³ Tome dodajmo i činjenicu da vjernici, kao građani, sudjeluju u zajedničkom životu i dobru u *prikladnim strukturama* koje pomažu shvaćanju i izvršavanju vlastitih odgovornosti kao i u izboru načina na koji se treba s njima suočiti. ³⁴

Nas zanimaju osobito solidarnost i supsidijarnost čije življenje ili ostvarivanje pomaže vjernicima da promiču i izgrađuju zajedničko dobro. Što je solidarnost i u čemu se sastoji prema društvenom nauku Crkve? Društveni nauk Crkve govori o solidarnosti u okviru društvene pravednosti (dakle, na svim

31 O važnosti vrednota vidi Batista MONDIN, *I valori fondamentali*, Roma: Dino Editore 1985., str. 19–26. Od istog autora i *Il valore uomo*, Roma: Dino Editore 1983.

32 »To ne znači da kreposne osobe ne griješe«, nego to »da ih iskustvo nesavršenosti dovodi do toga da je ne ozakonjuju, kako bi sami sebe oslobađali i druge prihvatili (...), krepost nas uči da podnosimo vlastitu bijedu; kreposni trpe, bore se protiv bijede...« (usp. *isto*, str. 1473).

33 *Isto*, str. 1460.

34 Usp. O. BERNASCONI, *Morale autonoma e etica della fede*, Bologna: Dehoniane 1981., str. 124sl.

područjima društvenoga života) i potrebe uzajamne pomoći u mnogostrukom razvitku.³⁵ Tu se solidarnost javlja kao *moralni kriterij*, »kao moralno i socijalno ponašanje« koje mora upravljati čovjekovim gospodarskim, političkim, kulturnim i socijalnim djelovanjem. Riječ je o »čvrstoj i postojanoj odlučnosti zauzeti se za opće dobro, tj. za dobro svih i svakoga, jer svi smo mi uistinu za sve odgovorni«. ³⁶ Solidarnost se, dakle, ne može svesti na »osjećaj neke neodređene sućuti ili površnoga ganuća zbog patnji tolikih ljudi« jer je riječ o kreposti, ljudskoj i kršćanskoj, o životnom izboru koji postaje jedini i isključivi kriterij djelovanja.

Tako shvaćena solidarnost pomaže nam da »'drugoga' – osobu, narod ili naciju – ne promatramo kao neko sredstvo čiju radnu sposobnost i tjelesnu snagu treba iskoristiti uz nisku cijenu, i kad nam više ne koristi, onda ga ostaviti, nego kao nama 'sličnoga', kao našu pomoć (...), koji poput nas treba biti sudionikom gozbe života na koju je Bog jednako pozvao sve ljude (...) Time je isključeno izrabljivanje, tlačenje i uništavanje drugoga.«³⁷ Ishodište i opravdanje takvog poimanja solidarnosti jest Evanđelje, vjera u Isusa Krista koja u čovjeku budi, hrani i potiče njegovu istodobnu zauzetost za osobno dobro i za dobro svakog čovjeka. Upravo je osobna vjera u Radosnu vijest ta koja osobu usmjeruje prema brizi za drugoga: kako raste življena vjera u Isusa Krista, tako raste istinsko zauzimanje za dobro svih i svakoga, za opće dobro.³⁸

Življena vjera uz solidarnost uključuje, po svojoj prirodi, i drugu sastavnicu *supsidijarnost* (*subsidiium* = pomoć). Jer je riječ o dvije sastavnice istoga, jedna bez druge ne idu: nije moguće unutar društvene zajednice provoditi istinsku solidarnost bez istodobnog poštivanja drugoga u njegovoj posebnosti, slobodi i odgovornosti a što je nužno u postizanju općega dobra svih. Društveni nauk Crkve razumijeva supsidijarnost kao »nadopunu solidarnosti«. ³⁹ Supsidijarnošću se štite »ljudska osoba, mjesne zajednice i 'posredna tijela'«, kako ne bi izgubili »svoju zakonitu samosvojnost«. ⁴⁰ Tako je prvi temelj načela supsidijarnosti: *načelo osobnosti*. Društvo koje radi po načelu supsidijarnosti potiče i promiče »odgovornost, stvaralaštvo, inventivnost, sudjelovanje, prijanjanje,

35 Prema mišljenju Rudolfa Weilera, (*Uvod u katolički socijalni nauk*, Zagreb: Školska knjiga 1995.) »bitni sadržaj kršćanskog socijalnog nauka može se sažeti u tri socijalna načela, i to: načelo slobode, načelo solidarnosti i načelo supsidijarnosti« (str. 108–109).

36 Usp. SRS 38f; CSC, str. 244–245.

37 Usp. SRS 39 b.

38 Usp. SRS 24, 28; Ivan Pavao II., *Discorso al Mondo del Lavoro* (Verona, 18 aprile), br. 6; CSC str. 248–249.

39 Kako solidarnost tako i supsidijarnost nalazi svoje ishodište i temelj u činjenici da je društvo radi osobe: »Načelo, subjekt i svrha svih društvenih institucija je i mora biti ljudska osoba« (GS 25). Iz toga slijedi načelo: »društvo postoji jer postoji osoba, nije osoba radi društva već društvo radi osobe«. Prema tome, »subjekt djelovanja mora uvijek biti osoba a ne ne-osobni mehanizmi« (usp. Supplemento br. 30., str. 3., a *La Societa*, br. 2, 1999., *Periodico trimestrale*, Verona: Editore Cooperativa di lavoro e solidarietà sociale »cercate«. (Odsad će biti navodeno kao SS.)

40 Usp. SRS 38b; QA 77–82, 107; SP 22; MM 39–44; PT 4; CA 48.

osobnu inicijativu«. Stvara se okruženje u kojemu osoba može »rasti i dozrijevati u dobru i istini« što i je svrha društva i njegovih institucija.⁴¹ Drugi temelj načela supsidijarnosti je *različitost osoba*. Ljudi nisu serijska proizvodnja, ili proizvodnja na veliko nego je svaki providnosno različit od drugoga, nešto »jedinствено, željeno i ljubljeno od Boga kao zasebno (jedincato)«. ⁴² Tu činjenicu ne smiju smetnuti s uma društvene institucije, a na prvom mjestu država, kako bi svakoj osobi omogućile da se razvije u punini i tako što više pridonosi za zajedničko dobro.⁴³

Crkva, dakle, poziva vjernike da, kao članovi društvene zajednice a u svrhu postizanje općega dobra svih, upravljaju svoje djelovanje (osobno i društveno) prema načelu supsidijarnosti (zajedno s načelom solidarnosti!).⁴⁴ Sa stajališta postizanja općega dobra, bez poštivanja istoga načela nije moguća socijalna uravnoteženost, mir i napredak.⁴⁵ Sa stajališta osobe, pojedinca, člana društvene zajednice, supsidijarnost je 'pomoć za samo-pomoć', nutarnji poticaj za razvijanje vlastitih sposobnosti, za neumorno traženje novih i novih načina u služnju braći ljudima.⁴⁶

Ostvarivanje općega dobra je odgojni proces

Budući da je čovjek biće koje postaje, koje se ostvaruje, svaka njegova životna zadaća mora se shvatiti i razumjeti kao *neprestani* životni proces, *trajno* nastojanje ostvarivanja u odnosu prema sebi i u odnosu prema drugima. Taj i takav proces izričemo različitim imenima kao odgoj,⁴⁷ oblikovanje, učenje, obrazovanje koji, zapravo, izriču samo pojedine sastavnice jedne jedine cjeline: osobe. Čovjek se odgaja u vjeri i za vjeru jednako kao i u dobro i za opće dobro.⁴⁸

41 Usp. SS, str. 2, 3.

42 Usp. Congregazione per la dottrina della fede, *Liberta cristiana e liberazione*, 22. marzo 1986., Također SS, str. 3, 4.

43 Usp. OA 25; CA 48; *Familiaris consortio* (FC) 45;

44 *Načelo supsidijarnosti*: Viša društva, u postizanju svoje zadaće, moraju poštivati relativno autonomne djelatnosti međuskupina, služeći se njima za zajedničko dobro prema kojima teže, i pružiti im pomoć i zaštitu koju trebaju (usp. CSC, str. 78). Vidi više o supsidijarnosti u Marciano VIDAL, *Manuale di etica teologica*, 3, *Morale sociale*, Assisi: Cittadella Editrice 1977., str. 713.

45 Usp. CA 48; QA 80.

46 Vidi osobito QA 80.

47 »Nužnost odgoja nameće se kao naravna potreba.« Riječ je o djelovanju čija je zadaća »predati mladim naraštajima (...) određene sposobnosti koje im omogućuju i poboljšavaju osobni i društveni život prema načelima koja proizlaze iz ljudske naravi i važećih načela društvu.« Odgoj mora ići za tim da čovjeku »preda onu temeljnu ljudsku sposobnost, koja se određuje kao sposobnost življenja na izričito ljudski način, sukladno njegovoj kvaliteti osobe ili, određenije, sposobnosti djelovati ispravno u slobodi« (usp. DI, str. 299).

48 Ispravno je, primjerice, tvrditi da je vjera Božji dar, ali takav koji traži čovjekovu trajnu otvorenost, spremnost i poučljivost Duhu Svetom. U vjeri se raste ili pada, ovisno o čovjekovom nastojanju da odgovori poticajima Duha. Ista logika vrijedi i za svaki dar koji čovjek prima od Boga (izravno ili po zajednici).

Crkva, kao tumač Evanđelja, često govori u toj *pedagoškoj dimenziji*. U svim socijalnim dokumentima, a osobito u enciklici *Centesimus annus*, formativni vidik čovjeka zauzima prvo mjesto. Riječ je o odgajanju sa zadaćom rješavanja *socijalnog pitanja* ili *zajedničkoga života*, odnosno *općega dobra* svakoga i svih. Očito je na osnovi dosad rečenoga, da se čovjek mora odgajati za zauzimanje za opće dobro. Odgoj mora probuditi u njemu smisao za zajedničko dobro (jer čovjek je i društveno biće!), smisao za potrebe drugoga tj., za velikodušnost, otvorenost, suradnju. Takav odgoj nalazi svoje ishodište i zahtjev u življenoj osobnoj vjeri u Boga u Isusu Kristu. Bog je trojstvo u ljubavi Oca, Sina i Duha Svetoga, pa stoga i vjera u njega bitno potiče na otvorenost i zauzetost za drugoga.

Imperativni zahtjev otvorenosti i zauzetosti za drugoga, Crkva, u učenju o društvenom životu, izriče kao *prvenstvo osobe nad strukturom, rada nad proizvodnjom, općega dobra nad pojedinačnim interesima, kulture nad ekonomijom, istine nad slobodom, religije i vjere nad ideologijama i prvenstvo etike i nakana nad materijalnim ponašanjem*.⁴⁹ U stvarnosti cjelokupnoga društvenoga života, odgoj, dakle, ide za tim da čovjeka pripremi za traženje *rješenja* na stvarne probleme političkih, gospodarskih, socijalnih, kulturalnih izazova, nadahnutih istinom i pravednošću. Pri tomu i takvom odgojnom procesu, odlučujuće je »ispravno poimanje ljudske osobe i njezine jedinstvene vrijednosti, ukoliko 'čovjek (...) na zemlji jest jedino stvorenje što ga je Bog htio radi njega samoga'«. ⁵⁰

Odgajati čovjeka za opće dobro znači, prije svega, trajno ga podsjećati na sadržaj njegove osobne vjere u Isusa Krista i obveza koje iz toga proizlaze. Odgoj čovjeka u duhu vjere mora biti sveobuhvatan.⁵¹ Odgoj treba razlikovati od izobrazbe. Iako su, naime, životno povezani »obrazovanje se bitno odnosi na intelektualne čine«, a odgoj se odnosi »na cjelokupnu osobu« (osobnost) »od koje traži potpuni odgovor, uključujući i njezinu slobodu«. ⁵² U odnosu prema općem dobru, to znači da odgoj ide za tim da čovjeku pomaže i osposobljuje ga za *svjesno, slobodno i odgovorno* zauzimanje za dobro svih. Upravo je to izričita zadaća Crkve.⁵³

Ivan Pavao II. ističe kako odgojni proces mora polaziti, prije svega, od *etičke i kulturalne* sastavnice čovjeka koji se onda, susljedno, prenosi na druga područja: gospodarsko, političko, socijalno.⁵⁴ Opravdanje za takav pristup jest činjenica da »odgoj polazi i djeluje – za dobro ili zlo – na najdublje čovjekove strukture, gdje se rađa etička namjera, gdje se shvaća kulturalna perspektiva i

49 Usp. Mario TOSO, uredio, *Frontiere della nuova evangelizzazione: la Centesimus annus*, Torino: Editrice ELLE DI CI 1991., str. 188. (Odsad će djelo biti navođeno kao FNE.)

50 Usp. CA 11c; GS 24;

51 Usp. MM 237; GS 61.

52 Više o razlikama i sličnostima odgoja i obrazovanja i odgoja u DI, str. 300–301.

53 Usp. RN 22; Ivan Pavao II., Govor u UN, 2. listopada 1979., br. 10.

54 Usp. CA 51.

gdje se rađaju počeci za bilo koje čovjekovo djelovanje, pojedinačno, skupno, kolektivno, ili pak ono političko ili ekonomsko.«⁵⁵ Drugim riječima, svekolika »ljudska djelatnost odvija se unutar (...) kulture i u interakciji s njome.«⁵⁶ Odgoj za takvu kulturu uključuje cijeloga čovjeka, tj. njegovo »stvaralaštvo, inteligenciju, poznavanje svijeta i ljudi (...), sposobnosti vladanja samim sobom, osobnu žrtvu i zalaganje, solidarnost i raspoloživost da promiče opće dobro. Zato se prvi i najvažniji posao vrši *u srcu čovjeka*, te način kako se čovjek zalaže da ostvari vlastitu budućnost ovisi o poimanju što ga ima o sebi i svojoj sudbini.«⁵⁷ To je u skladu s Evanđeljem koje nam neprestano govori o zalaganju za brata čovjeka te nam stavlja pred oči potrebu suodgovornosti za sve ljude (usp. Post 4, 9; Lk 10, 29–37; Mt 29, 31–46).

Zaključno razmišljanje

Pošao sam od pretpostavke da osobno življena vjera u Isusa Krista nužno potiče na velikodušno i odgovorno zauzimanje za opće dobro svih i svakoga. Vjera je osobna, ali istodobno uključuje i komunitarnu dimenziju: otvorenost prema drugomu i brigu za drugoga i to u posve određenim društvenim, kulturalnim, gospodarskim, političkim i socijalnim okolnostima, kroz *određene* ljudske strukture i institucije. Istinska vjera nespojiva je sa sebičnošću, pohlepom, laži i mržnjom prema drugome. Shvatiti i prihvatiti – to znači – i kao čovjek, i kao građanin, a pogotovo kao vjernik – živjeti osobni i društveni život u *poštenju* koje nudi Evanđelje a ne trenutna politika, *u istini* koja oslobađa, u *dobroti* koja razlikuje grijeh od grešnika, *u prihvaćanju različitosti* koja ne dovodi u pitanje jedinstvo oko temeljnih vrednota – bogoljublja, čovjekoljublja i domoljublja, *u radinosti* kao osobnoj obvezi prema Stvoritelju i načinu vlastitog rasta i usavršavanja, *u skromnosti* koja mi pomaže da sebe nepravedno ne uzvisujem a druge ponižavam, *u hrabrosti* suočavanja i rješavanja poteškoća i problema osobnog i zajedničkog života, *u prihvaćanju istine o sebi i o Bogu* da premda ograničeno, nesavršeno i smrtno biće, čovjek je stvoren za vječnu sreću, za vječni život, što ovisi o načinu žvljenja ovo–zemnog života.

Ponovo ističem da je riječ o *procesu*, o trajanju, o *životnom* zalaganju. Vjera se prima kao dar koji se živi i u kojemu se raste ili pada. O tom rastu ili padu u vjeri ovisi stupanj življenja osobnog dobra kao i stupanj zalaganja za opće dobro. Isus Krist, Sin Božji spasio je sve ljude te, istodobno, ujedinio jedne s drugima učinivši ih odgovornima jednih za druge, postavši nam time kriterij života i djelovanja u brizi za sebe i zajednicu u kojoj živimo.

55 Usp. FNE, str. 188.

56 *Isto*, br. 51.

57 *Isto*, br. 51.

FAITH AND THE COMMON GOOD

The personal living of faith inevitably seeks the promotion of the common good

Josip JELENIĆ

Summary

Faith is a gift of God that is lived on a personal basis within a community. A believer is a certain person who lives in a certain society and as such the personal or individual good is necessarily connected to the common good of the whole community. Man as such is a social being for whom society is a necessary element for his or her self-realisation. The article points to the mutual inter-dependence of the individual and community as well as their mutual realisation – through concrete steps for the individual and common good – within the light of the Scriptures. The latter calls man the believer to a life for the individual and common good for whom the criteria is Jesus Christ himself. The believers life answer consists in the perseverance for a chaste life that in cohabitation with others is brought to fruition through solidarity, co-responsibility, subsidiarity and the free will to choose what is good. Therefore what is being spoken about in the article is not a short term or immediate decision, but a continuous learning and upbringing that lasts a lifetime.

